“ASLA” DEDİĞİN YERDE, DURABİLMEK

Muharrem BALCI, 20 Kasım 2026

ÖZET

"Baskı zincirleri bedeni bağlar ama ruhun meşruiyet davası, kulun kendi ihtiyâr ve irâdesiyle seçtiği hürriyette saklıdır."

Bir bireyin bazı anlarda verdiği kararın büyüklüğü/önemi o anda yeterince anlaşılmayabilir. Söylenen bir söz, sıradan bir cümle gibi havaya karışır. Aradan günler, aylar, bazen yıllar geçer. Sonra hayat döner dolaşır, kişiyi o sözün karşısına getirir. İşte o anda artık mesele ne zekâdır ne güçtür ne de şartlardır. Mesele, kişinin kendisine sadık kalıp kalamayacağıdır. Çünkü bazı kelimeler vardır ki söylenip geçilmez. Onlar ağızdan çıktıktan sonra sahibini takip eder. Sessiz gecelerde, zor zamanlarda, yalnız kalınan anlarda karşısına dikilir ve aynı soruyu sorar: *"Hâlâ aynı yerde misin?"*

Asla sözcüğü, bir öfke anında söylenmiş sıradan bir tepki değildir. Bir tercih olmanın da ötesindedir. Kişi kendi vicdanı önünde bir çizgi çeker ve o çizginin ötesine geçmeyeceğine dair kendine ve birilerine söz verir. Bu nedenle “asla” diyen kişi yalnızca bugünkü ihtiyâr ve irâdesini değil, ertesi gün karşılaşacağı korkulara, çıkarlara ve baskılara karşı duruşunu da ilan etmiş olur. Ne var ki hayatta hiçbir söz cevapsız kalmaz.

Bu çalışmada bireyin bugünden geleceğe ahlâkî duruşu incelenirken, bireyin hayatında ilkesel duruşların veya dönemsel kırılmaların ahlâkî boyutu ele alınmaktadır. Bireyin ahlâkî sorumluluğunu hak, adâlet, özgürlük, meşrûiyet kavramları üzerinden tartışılırken, Kur’an temelli değerler olarak takvâ, emânet, şâhitlik kavramının, bireysel ihtiyâr irâdeden toplumsal sorumluluğa uzanan boyutları da tartışılmaktadır.

Bu çalışma, yalnızca bir kişinin verdiği sözde durmasını değil; bireyin kendi değerleri, inancı, vicdanı ve hakikat karşısındaki konumunu koruyabilmesini de tartışmayı amaçlamaktadır. Kişi, şartlar değiştiğinde de ilkesini koruyabiliyor mu? Çıkarları, korkuları, beklentileri ve güç ilişkileri değiştiğinde, dün "asla" dediği yerde bugün de durabiliyor mu?

Bu çerçevede “asla” kelimesi, değişen şartlar karşısında değişmeyen ahlâkî ilkeleri koruma kararının bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir. Bir başka ifade ile "Asla" sözcüğü değişebilecek kanaatler için değil, değişmemesi gereken değerler için kullanılmalıdır. Bununla birlikte ilkesel duruş ile istikrar, hakikate bağlılık ile kişisel kanaatte ısrar, ihtiyâr ve irâdesini bağımsızca kullanabilmesi ile çıkar odaklı tercih arasındaki ayrımlar ortaya konulmaktadır.

Çalışmanın temel iddiası, bireyin ahlâkî tutarlılığının yalnızca neye inandığıyla değil, inandığı değerleri kendi aleyhine sonuçlar doğurduğunda da koruyabilmesiyle ölçülebileceği, bu bağlamda, kişinin verdiği sözü korumasından öte, hakikate, adâlete ve kendisine tevdi edilen emânete sadakati olduğudur.

Anahtar kelimeler: Asla, Hak, Adâlet, Özgürlük, Meşrûiyet, Duruş, Takvâ, Emânet, şâhitlik, Gelecek Tasavvuru.

GİRİŞ

"Senin en şiddetli düşmanın, iki yanının arasında bulunan nefsindir." Hz. Muhammed (SAS)

Hayatta, hiçbir söz cevapsız kalmaz. Her "asla", sözü ve kullanımı, bir gün sınanır. Her ilke, bir gün bedel ister. Her karakter, bir gün kendini ispat etmek zorunda kalır. İşte kişinin gerçek değeri de tam o noktada ortaya çıkar. Çünkü karakter, rahat zamanlarda savunulan doğrularla değil zor zamanlarda terk edilmeyen doğrularla ölçülür.

‘Asla’ sözcüğü, yalnızca bir öfke anında söylenmiş basit bir tepki değildir. Bir tercih de olmayabilir. "Asla", kişinin kendi vicdanı önünde kendine çektiği çizgidir. O çizginin ötesine geçmeyeceğine dair verdiği sözdür. Bu nedenle "asla" diyen kişi, yalnızca bugünkü ihtiyâr ve irâdesini değil, ertesi gün karşılaşacağı tüm korkulara, tüm çıkarlara ve tüm baskılara karşı duruşunu da ilan etmiş olur.

Birey birçok söz verir, birçok karar alır, birçok iddiada bulunur. Fakat her söz aynı ağırlığı taşımaz. Kimi sözler yalnızca bir düşünceyi ifade ederken, kimileri kişinin şahsiyetinin ayrılmaz bir parçasına dönüşür. "Asla" bunların en ağırlarından biridir.

Rahat zamanlarda ilkelere sahip olmak kolaydır. Adâletten söz etmek, dürüstlüğü övmek, sadakati savunmak zor değildir. Zor olan, bütün bunların bir bedeli olduğunda aynı yerde kalabilmektir. Çünkü bireyin karakteri, doğru şeyleri söylemesiyle değil; doğru bildiği şeyi terk etmeyi reddebilmesiyle ölçülür.

Hayat bazen öyle anlar hazırlar ki bireyin tüm gerekçeleri bir anda anlamını yitirir. Korku yerinde işleyebilir. Geri adım atmak makul görünür. Sessiz kalmak güvenli görünür. İşte tam o anlarda bireyin karşısına kendi sözü çıkar.

Çoğu kişi değerlerini bir anda kaybetmez. Önce onlar uğruna ödemesi gereken bedelden vazgeçer. Sonra da farkına varmadan değerlerinden. Bu yüzden tarihte iz bırakanların ortak özelliği büyük güçlere sahip olmaları değildir. Onları farklı kılan, bazıları yön değiştirirken çizgilerini koruyabilmesidir. Kalabalığın alkışladığı zamanlarda değil, yalnız kaldıkları zamanlarda da aynı kişi olarak kalabilmeleridir.

Bireyin gerçek şahsiyeti rüzgârsız günlerde anlaşılmaz. Deniz sakin olduğunda her gemi yol alır. Maharet, fırtına çıktığında rotayı koruyabilmektir. Çünkü ilkeler, huzur zamanlarının değil, kriz zamanlarının sermayesidir. Kişi onları en çok ihtiyaç duyduğu anda hatırlar.

Bireyin ahlâkî değeri yalnızca neye inandığıyla değil, inandığı değerleri hangi şartlarda koruyabildiğiyle ölçülür. Bir kişinin hakikate bağlılığı, rahat ve güvenli zamanlarda gösterdiği tutumla değil hakikatin bedel gerektirdiği zamanlarda ortaya koyduğu ihtiyâr ve irâde ile anlaşılır.

Burada üç ayrı durumu birbirinden ayırmalıyız:

İnanmak: Bir hakikati kabul etmek.

İlke edinmek: Kabul edilen hakikati hayatın ölçüsü hâline getirmek.

İlkesinde durmak: Hakikatin gerektirdiği tutumu, kişisel çıkarlarıyla çatıştığında da sürdürebilmek.

Dolayısıyla asıl mesele, kişinin ne söylediği değil, söylediğiyle ne kadar yaşayabildiğidir.

Her bireyin istikrarı, ilkesel duruş değildir. Her geri adım da ahlâkî zaaf anlamına gelmez. Kişi, yanlış bildiği bir düşünceden dönebilmelidir. Haksızlık yaptığını anladığında özür dileyebilmelidir. Bilgisini, kanaatini ve yöntemini değiştirebilmelidir. Ancak hakikati, adâleti ve emâneti terk etmemelidir.

Bu nedenle istikrar, bireyin kendi düşüncesini korumasıdır. İlkesel duruş, bireyin hakikati korumasıdır. Tutuculuk, değişime kapalı olmaktır. Ahlâkî tutarlılık, değişen şartlarda değişmeyen değerleri koruyabilmektir.

Buradan şu özgün önermeyi geliştirebiliriz: İnsan düşüncesini değiştirebilir ama hakikate ihanet edemez. Yönteminden vazgeçebilir ama adâletten vazgeçemez. Makamını kaybedebilir ama insanlık onurunu kaybetmeyi göze alamaz.

“Asla” Dediğin Yerde Durabilmek

Kişi bazen bir ömür boyunca verdiği tüm sözleri unutur fakat bazı sözler vardır ki kişiyi bir ömür boyunca takip eder. Çünkü bazı kelimeler ağızdan çıktıktan sonra artık söze değil, şahsiyete dönüşür. "Asla" işte böyle bir sözdür.

Bu sözcüğü söyleyen kişi yalnızca bir tercih yapmaz, kendine bir sınır çizer. O sınırın ötesinde menfaat vardır, korku vardır, yalnızlık vardır, baskı vardır fakat geri dönüş yoktur. Çünkü "asla", şartlar değişse de değişmemesi gereken şeylerin ilanıdır.

İnsan karakterinin gerçek değeri de tam burada ortaya çıkar. Zira hayat, inandığımız doğruları rahat zamanlarda değil, bedel ödememiz gereken anlarda sınar. O gün geldiğinde herkes aynı soruyla baş başa kalır: Söylediğim sözün arkasında durabilecek miyim?

Bazı kişiler ilkelerini dilinde taşır. Doğrudan, dürüstlükten, adâletten, sadakatten söz ederler. Fakat ilkeler, konuşmalarda değil çatışmalarda kendini gösterir. Adâlet, kendi lehimize olmadığında; dürüstlük bir çıkarı kaybettirdiğinde, sadakat bir bedel gerektirdiğinde anlam kazanır. İşte "asla" kelimesi de bu yüzden ağırdır. Çünkü bireyin önüne yalnızca bir tercih değil, bir imtihan koyar.

Hayatın en büyük yanılgılarından biri, karakteri sözlerle ölçmektir. Oysa karakter sözlerde değil, vazgeçişlerde ve vazgeçmeyişlerde ortaya çıkar. Herkes, güçlü olduğu sürece doğru tarafta durabilir. Asıl mesele, güç kaybolduğunda hangi tarafta kalınacağıdır. Kişi bazen servetini, makamını, çevresini hatta güvenliğini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalır. O anlarda verilen kararlar, yıllarca söylenen bütün sözlerden daha yüksek sesle konuşur.

Çünkü bireyi insan yapan, sahip oldukları değil, uğruna direndikleridir. Birinin gerçek şahsiyeti, rüzgârın olmadığı günlerde değil, fırtınanın ortasında belirli olur. Herkes alkışlar arasında ilkelerini savunabilir. Asıl kıymet, yalnız kaldığında da aynı sözü söyleyebilmektir.

“Asla” Demenin Sorumluluğu

“Asla” sözcüğü gelişigüzel kullanılabilecek bir kelime değildir. Kişiler, sınırsız bilgiye sahip değildir. Düşünceler değişebilir, bilgiler derinleşebilir, tecrübeler yeni ufuklar açabilir. Bu yüzden “asla”, değişebilecek kanaatler için değil, değiş(e)meyen ve değişmemesi gereken değerler için söylenmelidir.

Bir kişi; *"Asla haksızlığın yanında durmayacağım." "Asla emânete ihanet etmeyeceğim." "Asla menfaat uğruna vicdanımı susturmayacağım"* diyorsa, dünyaya değil, önce kendisine söz veriyordur. Bu yüzden “asla” sözcüğü bir inat değildir. Bir öfke değildir. Bir anlık heyecan değildir. “Asla”, kişinin kendisiyle yaptığı ahlâkî sözleşmenin adıdır.

Vicdanın Önündeki Hesap

Hayatın sonunda bireyin elinde ne gibi değerler kalacağı belli değildir. Makamlar gelir geçer. Servet el değiştirir. Şöhret unutulur. Alkışlar susar. Kişilerin hakkımızdaki hükümleri değişebilir. Fakat bireyin kendisinden saklayamayacağı tek bir mahkeme vardır: vicdanı.

Yıllar sonra dönüp geriye baktığında bireyin canını yakan, çoğu zaman kaybettikleri değil, vazgeçtikleridir. Koruyamadığı servet değil, koruyamadığı karakterdir. Kaçırdığı fırsatlar değil; susturduğu hakikattir. Çünkü mesele, hayattan ne aldığımız değildir. Mesele, hayat kişiden bir şeyler alırken neyi vermeyi reddettiğidir.

Bazıları makamlarını korur ama şahsiyetlerini kaybeder. Bazıları menfaatlerini korur ama vicdanlarını kaybeder. Bazıları kalabalıkları kaybetmemek için kendini kaybeder. Bazıları ise her şeyini kaybetmeyi göze alır fakat özünü kaybetmez. İşte onları farklı kılan da budur.

Soru

Hayat, herkese aynı soruyu sorar: *"Neyin uğruna vazgeçersin?"*

Bazıları korkusundan dolayı vazgeçer. Bazıları çıkarları için vazgeçer. Bazıları yalnız kalmamak için vazgeçer. Bazıları da her şeyden vazgeçer ama doğrularından vazgeçmez. Yıllar geçer, makamlar değişir, alkışlar susar, kalabalıklar dağılır, hatıralar silikleşir. Fakat kişinin vicdanına vereceği cevap baki kalır. Ve bir ömrün sonunda geriye belki de tek bir soru kalır: Ne kadar kazandığın değil... Ne kadar yükseldiğin değil...Ne kadar güçlü olduğun da değil... “Asla” dediğin yerde durabildin mi? Çünkü

kişinin gerçek değeri, elde ettiklerinin toplamında değil, gerektiğinde vazgeçebildiği ve vazgeçmeyi reddettiği değerlerde saklıdır.

Bazı kelimeler vardır; onları söylemek için bir an yeter. Ama onları taşımak bazen bir ömür sürer. Bir ömür boyunca aynı çizgide kalabilmek... Fırtınalara rağmen yönünü kaybetmemek... Bedel ödese de sözünü bozmamak...

İşte gerçek sadakat budur. İşte gerçek karakter budur. İşte gerçek insanlık budur. Çünkü bazı sözler söylenir. Bazı sözler unutulur. Bazı sözler ise kişinin kaderine dönüşür. “Asla”, işte onlardan biridir.

Ne var ki "asla" demek aynı zamanda büyük bir sorumluluktur. Çünkü kişiler, sınırsız bilgiye sahip değildir. Bugün yanlış bildiğini yarın doğru, doğru bildiğini yarın eksik görebilir. Bu yüzden her meselede keskin hükümler vermek bilgelik değil, çoğu zaman aceleciliktir. Zulme ortak olmamak, ihanete bulaşmamak, haksızlığın yanında durmamak, emâneti satmamak, vicdanını susturmamak gibi...

Tarih boyunca hatırlananlar, çoğu zaman en güçlü olanlar değil; çizgisini koruyabilenler olmuştur. Onları büyük yapan, şey, karşısına çıkan engeller değil, o engeller karşısındaki tavırlarıdır. Çünkü kişiyi yükselten, sahip olduğu imkânlar değil; sahip olduğu ilkeler uğruna vazgeçebildikleridir.

Belki de bu nedenle hayat, zaman zaman herkese aynı dersi verir. Bazı kişiler, bazen kaybetmemek için sözünden döner ve sonunda kendini kaybeder. Bazen de her şeyi kaybetmeyi göze alır, fakat sözünü kaybetmez. Dışarıdan bakıldığında ikincisi mağlup görünür; oysa gerçekte kazanan odur. Çünkü kişinin en büyük serveti, kendisiyle baş başa kaldığında gösterdiği saygıdır. Sonuç itibarı ile kişinin karşısına serveti, makamı, bilgisi ya da başarıları çıkmaz. Karşısına yalnızca kendi sözü çıkar.

Hayat, kişiyi bazen öyle kavşaklara getirir ki orada ne kadar güçlü olduğunun, ne kadar zeki olduğunun veya ne kadar başarılı göründüğünün bir önemi kalmaz. O anlarda tek bir şey belirleyici olur: Kendinize verdiğiniz söze sadık kalıp kalamadığınız.

Çünkü bazı yenilgiler vardır ki kişiyi küçültmez aksine yüceltir. Bazı kazançlar da vardır ki kişiye her şeyi verir gibi görünür fakat ondan kendisini alır. Bir ilkesini korumak uğruna bedel ödeyen, kaybetmiş sayılmaz. Asıl kayıp, değerlerini koruyacak cesareti kaybetmektir.

Bu nedenle "asla" sözcüğü sıradan bir kelime değildir. O, kişinin vicdanıyla yaptığı bir sözleşmenin adıdır. Herkesin geri çekildiği yerde ayakta kalabilmenin, herkesin sustuğu yerde doğruyu savunabilmenin, herkesin vazgeçtiği yerde direnebilmenin ilanıdır.

KİŞİNİN KENDİSİNE VERDİĞİ SÖZ: İRADE, NİYET VE SORUMLULUK

Kişi çoğu zaman düşmanlarına değil, mazeretlerine yenilir.
İçimdeki ben, dışımdaki benden çok daha güçlü bir düşmandır."
Şanzelizeli Aziz Augustine

İnsan, diğer canlılardan farklı olarak yalnızca ihtiyaçları ve dürtüleriyle hareket eden bir varlık değildir. Tercih yapabilen, tercihlerinin sonuçlarını değerlendirebilen ve davranışlarından sorumlu tutulabilen bir varlıktır. Bu özellik, kişiyi aynı zamanda kendi geleceğinin ahlâkî sorumlusu hâline getirir.

Kişi bir karar verdiğinde yalnızca o anı yaşamaz; gelecekteki davranışlarına ilişkin de bir ihtiyâr ve irâde ortaya koyar. Verdiği söz, üstlendiği sorumluluk ve benimsediği ilke, onun gelecekteki davranışlarını değerlendirmemize imkân veren ölçüler hâline gelir. Burada niyet ile irâde arasındaki ilişki önemlidir.

Niyet, insanın bir davranışa yönelmesindeki amacı ifade ederken, irâde, bu amacın tercih ve eyleme dönüşmesini sağlayan gücü ifade eder. Ancak ahlâkî sorumluluk, niyetin varlığıyla tamamlanmaz. Niyetin davranışa dönüşmesi ve davranışın sonuçlarının üstlenilmesi gerekir.

Kişi, iyi niyetli olduğunu söyleyerek yanlış davranışlarının sorumluluğundan kurtulamaz. Aynı şekilde doğru bir ilkeyi benimsediğini açıklaması da o ilkeye uygun yaşadığı anlamına gelmez. Bu noktada söz, kişinin niyet ve irâdesini görünür kılan bir taahhüde dönüşür.

Kur'an-ı Kerim'de verilen sözün sorumluluğuna ilişkin olarak şöyle buyrulur: "Verdiğiniz sözü (ahdi) yerine getirin. Çünkü verilen (ahid) söz, sorumluluğu gerektirir." (İsrâ, 17/34). Bu âyet, sözün yalnızca iletişim aracı olmadığını, aynı zamanda ahlâkî sorumluluk doğurduğunu ortaya koymaktadır. Ancak sözün sorumluluğu, onun içeriğinden bağımsız değildir. Kişi haksızlığı sürdürmek, zulme ortak olmak veya bir başkasının hakkını ihlal etmek üzere verdiği sözle ahlâkî bir yükümlülük altına girmiş sayılamaz. Dolayısıyla sözün bağlayıcılığı, hakikat ve adâlet ölçüsüyle birlikte değerlendirilmelidir. Kişi, verdiği sözün esiri değil, sözünün ahlâkî sorumluluğunun sahibidir.

İlkeli Duruş İle İnat Arasındaki Sınır

İlkesel duruş, kişinin kendi düşüncesine değil, düşüncesinin dayandığı hakikate bağlılığıdır. Bu ayrım yapılmadığında ilkeli olmak, zaman içerisinde dogmatizme; kararlılık, inada; tutarlılık ise değişime, kapalılığa dönüşebilir.

Kişi düşünce ve davranışlarını değiştirebilir, geliştirebilir. Bilgisi artabilir. Daha önce doğru kabul ettiği bir kanaatin yanlışlığını anlayabilir. Hatta geçmişte savunduğu bir düşüncenin haksızlığa hizmet ettiğini fark edebilir. Tüm bunlar ahlâkî zâfiyet değil, hakikate yönelmenin gereğidir. Öyleyse hangi durumda, kişi geri adım atmamalıdır? Cevap, kişinin kendi kanaatinde değil, vazgeçemeyeceği ahlâkî değerlerde aranmalıdır.

Kişi yöntemini değiştirebilir fakat adâleti terk edemez. Görüşünü değiştirebilir ama hakikati çarpıtamaz. Bir makamdan ayrılabilir ama emânete ihânet edemez. Bir mücadele biçimini bırakabilir ama insan onurunu değersizleştiremez. Burada “asla” bir inat sözcüğü olmaktan çıkar ve ahlâkî bir sınırın ifadesine dönüşür. Bu sınır, kişinin kendisine tanıdığı ayrıcalıklarla değil, kendisine de uyguladığı ölçülerle belirlenir. Çünkü başkalarından istediği adâleti kendisi için istemeyen, başkalarının özgürlüğünü savunurken kendi çıkarları söz konusu olduğunda bu özgürlüğü sınırlayan, başkalarına emânet bilinci telkin ederken kendisi emânete sâdık kalmayan bir bireyin ilkesel tutarlılığından söz edilemez.

İlkesel duruş, başkalarına karşı ileri sürülen bir iddia değil, öncelikle kişinin kendisine uyguladığı bir ölçüdür.

HAK VE ADÂLET: VAZGEÇİLEMEZ OLANIN ÖLÇÜSÜ

"Geleceğimizi sergide bulmadık ki adalet pazarında satalım. Hak, pazarlık konusu yapılamayacak tek şeydir."

Aliya İzzetbegoviç

İlkesel duruşun en önemli sınavı hak ve adâlet karşısında verilir. Hak, bireyin kişisel tercihlerine veya toplumsal güç ilişkilerine göre değiştirilebilecek bir menfaat değildir. Adâlet ise hakkın tanınması, korunması ve hak sahibine teslim edilmesi yönündeki ahlâkî ve hukukî yükümlülüktür. Bu nedenle hak ve adâlet, kişinin kendi çıkarlarıyla çatıştığı zamanlarda daha belirgin hâle gelir.

Bir kişinin kendi hakkını savunması doğal ve meşrû bir davranıştır. Ancak adâletin gerçek anlamı, yalnızca kendi hakkımızı değil, başkasının hakkını da koruyabilmektir. Hatta adâletin en ağır sınavı, kişinin kendi aleyhine sonuç doğurduğu zaman ortaya çıkar. Kur'an-ı Kerim bu konuda son derece açık bir ölçü koymaktadır: "Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa Allah için şâhitlik yaparak adâleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun." (Nisâ, 4/135). Bu âyet, adâleti kişisel yakınlıkların, ekonomik çıkarların ve toplumsal ilişkilerin üzerinde konumlandırmaktadır.

Adâlet görece bir değer, ölçü değildir. Adâlet, sevdiklerimiz söz konusu olduğunda da adâlettir. Kişiye ve olaya ilişkin bir değer de değildir. Adâlet hakka raci, hakkın teslimini gerektiren bir değer, bir ölçüdür. Karşı çıktıklarımız söz konusu olduğunda da adâlettir. Dolayısıyla adâletin ölçüsü, hak sahibinin kim olduğu değil, hakkın ne olduğudur.[1] Bu bakımdan “asla” demek, yalnızca kendi hakkımızdan vazgeçmemek anlamına gelmez. Gerektiğinde kendi menfaatimizden vazgeçerek başkasının hakkını korumayı da gerektirir. Burada ilkesel duruşun ahlâkî değeri belirginleşir.

Adâlet, bireyin kendisine sağladığı bir imtiyaz değil, kendisine de uygulanmasını kabul ettiği evrensel bir ölçüttür.

ÖZGÜRLÜK VE MEŞRÛİYET: BASKI KARŞISINDA İHTİYÂR VE İRADE

"Özgürlük, hayatımıza anlam katan şeydir. O, bu hayatı katlanılabilir kılmakta ve bizlerin bu zor ve acı dolu mücadelesine asil bir şevk katmaktadır."

Aliya İzzetbegoviç

Birey, özgür bir varlık olarak tercihlerinde sorumluluk taşır. Ancak özgürlük, yalnızca seçenekler arasında seçim ve tercih yapabilmek değildir. Aynı zamanda tercihinin ahlâkî sonuçlarını üstlenebilme bilincidir.

Kişinin önünde pek çok seçenek bulunabilir. Fakat bu seçeneklerin tamamı meşrû değildir. Örneğin kişi, çıkarı için bir başkasının hakkını ihlal üzere bir karar verebilir. Gücünü kullanarak başkasının özgürlüğünü sınırlayabilir. Korkusundan dolayı haksızlığa sessiz kalabilir. Bunların her biri bir tercih olmakla birlikte ahlâkî ve hukukî

---

[1] *Hak-Adâlet-Özgürlük-Meşruiyet, Kavramsal Analiz*, Muharrem BALCI.
Bkz: HUKUKUN YAYGINLAŞTIRILMASINA NOTLAR -1-, Muharrem BALCI, Ankara, Adâlet Yayınevi, 2022. S. 31-43.

bakımdan meşrû tercih değildir. Bu nedenle özgürlüğün meşrûiyetle birlikte değerlendirilmesi gerekir.[2]

Meşrûiyet, bir davranışın yalnızca hukuken mümkün veya fiilen gerçekleştirilebilir olmasını değil, hak ve adâlet ölçüleri karşısında savunulabilir olmasını da gerektirir.

Güç, bir davranışı gerçekleştirmeye imkân sağlayabilir; fakat o davranışı kendiliğinden meşrû hâle getirmez. Bu ayrım, bireysel ilişkilerden kamusal otoriteye kadar geniş bir alanda geçerlidir.

Kişi, bazen bir makamı kaybetmemek için, bazen ekonomik imkânlarını korumak için, bazen de çevresinden dışlanmamak için daha önce savunduğu ilkelerden uzaklaşabilir. Böyle durumlarda bireyin özgürlüğü, dışarıdan sahip olduğu imkânlarla değil, içeriden koruyabildiği ihtiyâr ve irâdesi ile ölçülür. Özgür birey, her istediğini yapabilen değil, yapabilecekleri arasından hak ve adâlet ölçüsüne uygun olanı seçebilendir. “Asla” kelimesi de bu anlamda özgürlüğün sınırlarını değil, özgürlüğün ahlâkî niteliğini ortaya koyar.

TAKVÂ VE EMÂNET: GÖRÜNMEYEN YERDE DE AYNI KALABİLMEK

"Ömer görmüyorsa, Ömer'in Rabbi de mi görmüyor?" Hz. Ömer (RA)

Kişinin ilkesel duruşu, yalnızca başkalarının görebildiği davranışlarından ibaret değildir. Kişi, denetlendiği zaman doğru davranabilir. Toplumun takdirini kazanmak için adâletli görünebilir. İtibarını korumak amacıyla emânete sahip çıkabilir. Ancak tüm bunlar, kişinin ahlâkî tutarlılığını tek başına açıklamaz. Asıl mesele, kişinin kimsenin görmediği, bilmediği ve hesap soramayacağı şartlarda da aynı değerleri koruyabilmesidir. Bu noktada takvâ kavramı belirleyici bir anlam kazanır.

Takvâ, insanın Allah'a karşı sorumluluk bilinciyle hareket etmesi, davranışlarını yalnızca dış denetime değil, ilahî ölçüye göre düzenlemesidir. Takvâ sahibi olan için ahlâkî sorumluluk, başkalarının kendisini görmesiyle başlamaz ve başkalarının görmemesiyle sona ermez. Bu bilinç, emânet kavramıyla toplumsal bir sorumluluğa dönüşür. ‘Asla’ sözünün önemli taraflarından biri de kötülüklere karşı tavır almaya yaramasıdır. Çünkü kötülüğe kötülükle karşılık vermek kolaydır; kolay olmayan, kendi ahlâkını koruyabilmektir.[3]

---

[2] Muharrem BALCI, a.g.e. s. 44-65.

[3] *Herkes Kendine Yakışanı Yapar,* Muharrem BALCI.

Emânet, yalnızca bir malın veya eşyanın korunması değildir. İnsan hayatı, bilgi, yetki, makam, görev, ilişki, hak ve sorumluluk da emânet bilinci içerisinde değerlendirilmelidir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: "Allah size, emânetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emrediyor." (Nisâ, 4/58). Âyet, emânet ve adâleti aynı sorumluluk düzeni içerisinde ele almaktadır. Bu birliktelik önemlidir. Çünkü emânetin korunması adâletten, adâletin gerçekleştirilmesi de emânet bilincinden bağımsız düşünülemez.

Burada emânet ile adâlet aynı normatif çerçevede buluşturulmaktadır. Bu bize önemli bir hukukî-ahlâkî ilke sunmaktadır: Emânet, güveni; adâlet ise bu güvenin toplumsal düzen içindeki karşılığını korur. Emânete ihanet, güveni bozar.[4]

Bir makamı hak etmediği hâlde işgal eden, kendisine verilen yetkiyi kişisel çıkarları için kullanan, kendisine duyulan güveni istismar eden, emâneti ihlal etmektedir. Emânet bilinci, insanın kendisine ait olmadığını bildiği değerleri korumasını gerektirir. Bu nedenle kişinin “asla” dediği yerde durabilmesi, öncelikle kendisine tevdi edilmiş emânetlere sadakat göstermesine bağlıdır.

Takva-Emanet İlişkisi

Takvâ, kişinin görünmeyen yerdeki sorumluluğu; emânet ise bu sorumluluğun hayata ve topluma yansımasıdır. Takvâyı yalnızca günahlardan kaçınmak şeklinde daraltmamalıyız. Takvâ, bireyin Allah karşısındaki konumunun ve sorumluluğunun bilincinde olmasıdır. Birey, davranışlarını yalnızca başkalarının değerlendirmesine göre değil, Allah'ın koyduğu hakikat ve adâlet ölçülerine göre düzenler. Bu nedenle takvâ, kişinin görünmeyen yerdeki tutarlılığıdır.

Birey, toplum önünde adâletli davranabilir. Ancak kimsenin görmediği yerde adâleti terk ediyorsa burada takvâ bilincinin davranışa dönüşmesinden söz edemeyiz.

Kişiler, başkalarına emânete sadakati öğütleyebilir. Ancak kendi çıkarları söz konusu olduğunda emâneti ihlal ediyorsa söylemiyle davranışı arasında bir kopukluk oluşur. Takvâ, bu kopukluğu önleyen iç sorumluluk bilincidir. Hucurât suresinin 13. âyetinde üstünlüğün takvâya bağlanması, kişinin değerinin soy, makam, servet veya güçle ölçülemeyeceğini göstermektedir. Buradan hareketle şu önermeyi geliştirebiliriz:

---

[4] *İmanın İki Boyutu: İnanmak ve Güvenmek,* Muharrem BALCI.

Takvâ, kişinin, kimsenin görmediği yerde de kendisini hakikatin ölçüsüne bağlı olduğunun bilincidir. “Asla” kelimesinin ilk anlamı burada ortaya çıkar. Kişi, başkalarına verdiği sözden önce Allah'a ve kendi vicdanına karşı sorumludur.

Takvâ, kişinin iç dünyasında kalırsa bireysel bir duyarlılık olarak sınırlı kalabilir. Bu bilincin davranışa, söze, ilişkilere ve toplumsal sorumluluğa dönüşmesi gerekir. İşte emânet bu dönüşümün kavramıdır.

Emâneti yalnızca korunması gereken maddi bir değer olarak düşünmek eksik olacaktır. Bireyin sahip olduğu yetenekler, bilgi, makam, yetki, zaman, toplum ilişkileri, haklar ve sorumluluklar da emânet bilincinin alanına girer. Kişi, bunların mutlak mâliki değildir. Bunları nasıl kullandığından sorumludur. Bu bakımdan emânet, sahip olmakla sorumlu olmak arasındaki farkı ortaya koyar. Örneğin: Hukukçu için hukuk bilgisi ve adâlet sorumluluğu emânettir. Yönetici için yetki ve kamu gücü emânettir. Öğretmen için bilgi ve öğrencinin geleceği emânettir. Anne ve baba için çocukların insan onuruna uygun yetiştirilmesi emânettir. Sivil toplum gönüllüsü için kendisine duyulan güven ve üstlendiği hizmet emânettir.

Emânetin ihlali yalnızca bir görevin kötü yapılması değildir. Aynı zamanda insanın kendisine yüklenen sorumluluğu kişisel çıkarına tabi kılmasıdır.

Burada Nisâ suresinin 58. âyeti yeniden önem kazanmaktadır. Âyette emânetlerin ehline verilmesi ile bireyler arasında adâletle hükmedilmesi birlikte emredilmektedir. Bu birliktelik bize şunu gösterir: Emânet adâletsiz korunamaz; adâlet de emânet bilinci olmadan sürdürülemez. “Asla” dediği yerde durabilen, kendisine tevdi edilen emâneti kendi çıkarlarının önüne koyabilendir.

ŞAHİTLİK: HAKİKATİN SORUMLULUĞUNU ÜSTLENMEK

"Ben hakikatin peşindeyim, kimin söylediği önemli değil. Ben adaletin yanındayım, kimin için veya kime karşı olduğu önemli değil."

Malik el-Şahbaz ((Malcolm X)

İnsan yalnızca kendi hayatını yaşayan bir varlık değildir. Aynı zamanda içinde yaşadığı zamanın, toplumun ve insanlık hâllerinin şahididir. Ancak şâhitlik, yalnızca olup biteni görmek veya gözlemlemek değildir. Şâhitlik, görülen hakikatin sorumluluğunu üstlenmektir.

Bir haksızlığı görmek, o haksızlığı tanımakla başlar. Fakat şâhitlik, kişinin gördüğü haksızlık karşısında kendi sorumluluğunu fark etmesiyle anlam kazanır. İnsan bazen konuşarak, bazen yazarak, bazen itiraz ederek, bazen de doğrudan mücadele ederek şâhitliğini yerine getirir. Bazen de susarak şâhitliğini terk eder. Elbette her suskunluk aynı anlama gelmez. Her bireyin imkânı, gücü ve sorumluluğu farklıdır. Ancak kişinin hakikati bilerek çarpıtması, haksızlığı meşrûlaştırması veya kendi çıkarı uğruna şâhitlikten kaçınması ahlâkî bir sorumluluk doğurur. Mâide sûresinin 8. âyeti bu konuda önemli bir ölçü ortaya koyar: "Bir topluma olan kininiz sizi adâletsizliğe itmesin. Adil olun. Bu, takvâya daha yakındır." Bu âyet, şâhitliğin yalnızca dostlarımızı ve yakınlarımızı savunmak olmadığını gösterir. Kişi, karşısında bulunduğu veya hoşlanmadığı kimseler hakkında da adâletli olmak zorundadır. Şâhitlik, zamanın dışında durmak değil zamanın içinde hakikati temsil etmektir. Dolayısıyla şâhitlik, tarafgirliğin değil, hakikate bağlılığın ifadesidir.[5]

“Asla” dediği yerde durabilen, hakikatin karşısında yalnızca kendi itibarını korumaya çalışan değildir. Gerektiğinde bedel ödemeyi göze alarak hakikatin sorumluluğunu üstlenendir. Şâhitliğin değeri de burada ortaya çıkar.

Kişi bir haksızlığı gördüğünde, bir hakkın ihlal edildiğini bildiğinde, bir emânetin istismar edildiğine tanık olduğunda, artık yalnızca gözlemci değildir. Kendi imkânları ve sorumluluğu ölçüsünde bir tavır ortaya koymak durumundadır. Elbette şâhitlik, her bireyin, her durumda aynı yöntemi kullanmasını gerektirmez. Bireylerin imkânları, görevleri ve sorumlulukları farklıdır. Ancak bu farklılık, hakikati çarpıtmanın veya haksızlığı meşrûlaştırmanın gerekçesi olamaz. Bakara suresinin 143. âyetinde ümmetin insanlar üzerine şâhit olması ve Resûl'ün de ümmet üzerine şâhit olması ifade edilmektedir. “İşte böylece, siz insanlara şâhit olasınız, peygamber de size şâhit olsun diye sizi aşırılıklardan uzak bir ümmet yaptık. Biz bu yöneldiğin kıbleyi özellikle resûle uyanlarla sırt çevirenleri açıkça ayırt edelim diye belirledik. Bu, Allah’ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelecektir. Allah imanınızı asla zâyi edecek değildir. Çünkü Allah insana karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.” Bu âyet, şâhitliği bireysel bir ahlâkî tutumun ötesinde toplumsal bir sorumluluk olarak değerlendirmemize imkân verir.

Şâhitlik, kişinin, kendi hayatını aşarak başkalarının hayatına ve insanlığın ortak geleceğine karşı sorumluluk üstlenmesidir. Burada şu önerme geliştirilmelidir: Şâhitlik,

---

[5] *Müslüman Çağını Yaşayandır,* Muharrem BALCI.

hakikati görmekten hakikatin gereğini yerine getirmeye geçiştir. Bu nedenle çağının şahidi olan, çağının haksızlıklarına seyirci kalamaz.

Gazze'de, Doğu Türkistan'da, Yemen'de, Sudan'da veya dünyanın başka bir yerinde insan onurunun ihlal edildiğini görenin şâhitliği, yalnızca üzülmekle tamamlanmaz. İmkânları ölçüsünde hakkı savunmayı, mazlumun yanında durmayı ve adâlet talebini sürdürmeyi gerektirir. Şâhitlik, düşünce ve duygunun sorumluluğa dönüşmesidir.

İLKELERİN SINAVI: ZAMAN, MENFAAT, KORKU VE İKTİDAR

"Neredeyse her insan zorluklara (korku ve baskıya) dayanabilir; fakat bir insanın gerçek karakterini test etmek istiyorsanız, ona güç (iktidar) verin."
Abraham Lincoln

Birey, hayatının farklı dönemlerinde farklı sınavlarla karşılaşır. Gençliğinde savunduğu düşünceler, ilerleyen yaşlarında sahip olduğu imkânlarla çatışabilir. Bir dönem karşı çıktığı uygulamalar, başka bir dönemde kendi çıkarlarına hizmet etmeye başlayabilir. Birey bazen eleştirdiği bir gücün sahibi olur. Bazen karşı çıktığı bir makamın temsilcisi hâline gelir. Özellikle kamu kurumlarında atama ile görevlendirmelerde bu tarz çelişkiler olasıdır. Bazen de önceki gün başkaları için savunduğu ilkeleri bugün kendisi için uygulamaktan kaçınır. İşte ilkesel kırılmaların en önemli sebeplerinden bazıları bunlar olabilir.

Bazı bireyler, güçsüzken savunduğu adâleti güçlü olduğunda unutabilir. Haksızlığa uğrarken talep ettiği özgürlüğü, başkaları söz konusu olduğunda sınırlayabilir. Bu durum, ilkesel duruşun yalnızca kişinin kendisiyle ilgili bir mesele olmadığını, aynı zamanda iktidar ve hukuk ilişkisiyle de doğrudan bağlantılı olduğunu gösterir. Çünkü iktidar, yalnızca devlet yönetiminde değil, bireyin sahip olduğu her türlü güç ve yetki alanında ortaya çıkar.

Ailede, iş hayatında, akademide, sivil toplumda, hukukta ve siyasette güç ilişkileri bulunmaktadır. Bu ilişkiler içerisinde bireyin en önemli sınavı, sahip olduğu gücü emânet olarak mı gördüğü, yoksa kişisel tasarruf alanı olarak mı değerlendirdiğidir.

Meşrûiyetin kaybolduğu yerde güç, kendisini haklılığın yerine koymaya başlar. Oysa bir davranışın yapılabiliyor olması, yapılmasının doğru olduğu anlamına gelmez. Bir makamın sahibi olmak, o makamın sağladığı her yetkiyi kendince ve keyfince

kullanmayı meşrû kılmaz. Bir düşünceyi savunuyor olmak, o düşüncenin adına her davranışı haklılaştırmaz.

Birey, kendi gücünü de başkasının gücünü değerlendirdiği ölçülerle değerlendirebilmelidir. Burada ahlâkî tutarlılığın önemli bir ölçüsü ortaya çıkar: Kişi, kendisine yapılmasını istemediği bir haksızlığı başkasına yapmamalı; başkasından beklediği adâleti kendisi de göstermelidir. Bu nedenle “asla” kelimesi, kişinin yalnızca geçmişteki bir sözüne değil, gelecekteki tüm güç ve çıkar ilişkilerine karşı da bir sorumluluk ilanıdır.

İNSAN ONURU VE AHLAKÎ MİRAS: GELECEĞE NE BIRAKIYORUZ?

"Savaşta (ve hayatta) sadece düşmanımıza karşı kaybetmeyiz; asıl yenilgi, düşmanımıza benzeyip ahlâkımızı ve onurumuzu kaybettiğimizde gerçekleşir. Geleceğe temiz bir yüz bırakmak en büyük zaferdir."

Aliya İzzetbegoviç

İnsan hayatı yalnızca yaşanan zaman diliminden ibaret değildir. Kişi, geçmişinden devraldığı değerlerle yaşar ve geleceğe bazı değerler bırakır. Bu bakımdan her davranış, yalnızca o anın sonucu değildir aynı zamanda geleceğe bırakılan ahlâkî mirasın bir parçasıdır. Kişi çocuklarına, öğrencilerine, çalışma arkadaşlarına ve kendisinden sonra gelen kuşaklara yalnızca bilgi, mal, makam veya eser bırakmaz. Bir duruş bırakır. Bir adâlet anlayışı, bir emânet bilinci, bir özgürlük tasavvuru ve bir şâhitlik sorumluluğu bırakır. İşte bu nedenle kişinin sözleriyle davranışları arasındaki tutarlılık, kişisel bir karakter meselesinin ötesinde toplumsal bir anlam taşır. Çünkü gelecek kuşaklar yalnızca ne söylendiğine değil, söylenenlerin uğruna neyin göze alındığına da bakacaktır.

İnsan onuru, başkalarının bireylere gösterdiği saygıyla sınırlı değildir. Bireylerin kendi davranışlarıyla korumak zorunda olduğu bir değerdir. Kişi, makamını, servetini, itibarını ve çevresini kaybedebilir. Ancak tüm bunları korumak adına hakikatten vazgeçtiğinde, kaybettiği şey sahip olduklarından çok daha büyüktür.

İnsanlığını korumak, kişinin kendisine verilen değer ve sorumluluklara sadık kalmasıyla mümkündür. Bu nedenle asıl mesele, kişinin hayatı boyunca hiç hata yapmaması değildir. Hatasını fark ettiğinde dönebilmesi, haksızlık yaptığında telafi edebilmesi ve doğru bildiği hakikatten menfaati uğruna vazgeçmemesidir. İlkesel duruş, kişinin

geçmişte verdiği kararların esiri olması değil, gelecekte de hakikatin sorumluluğunu taşıyabilmesidir.

İNSAN, ZAMAN VE ŞAHİTLİK: GELECEĞE KARŞI SORUMLULUK

"Zamanın akışına teslim olan değil, zamana kendi ruhunu ve şahitliğini üfleyerek geleceği inşa eden insan gerçek insandır. Zaman seni sürüklemesin, sen zamanı hakikate doğru sürükle."

Muhammed İkbal

İnsan, yalnızca geçmişte yaptıklarından ve bugün üstlendiği sorumluluklardan değil, geleceğe bıraktığı ahlâkî mirastan da sorumludur. Çünkü bireyin davranışları, yaşadığı zaman dilimiyle sınırlı kalmaz. Söyledikleri, yaptıkları, savundukları ve terk ettikleri kendisinden sonra gelenler için de bir anlam taşır.

Yukarıda, takvânın, bireyin kendi iç dünyasında kurduğu sorumluluk bilinci; emânetin, bu bilincin davranışa ve toplumsal ilişkilere dönüşmesi olduğunu belirttik. Şâhitliğin de bireyin yaşadığı çağın hakikatleri karşısında üstlendiği sorumluluğun görünür hâle gelmesi olduğunu ifade ettik.

Bu üç kavram birlikte değerlendirildiğinde insanın ahlâkî varlığının yalnızca bireysel bir mesele olmadığı anlaşılmaktadır. Birey, kendisini aşan bir sorumluluk alanının içerisindedir. Geçmişten devraldığı değerleri korumak, bugün kendisine tevdi edilen emânetleri yerine getirmek ve geleceğe adâletli bir dünya bırakmakla yükümlüdür. İşte “asla” kelimesi bu sorumluluk alanında anlam kazanır.

Birey, değişen şartlara rağmen hangi değerlerden vazgeçmeyeceğini belirlemek zorundadır. Bu belirleme, bir inat veya değişmezlik iddiası değil, hakikat karşısında sorumluluk üstlenme ihtiyâr ve iradesidir.

Takvâ ile kendisini denetleyen, emânet ile sorumluluğunu üstlenen ve şâhitlik ile çağını yaşayan birey, asla dediği yerde durabilen bireydir.

SONUÇ

"Zaman bir kılıçtır; eğer sen onu (hakikatle ve sorumlulukla) kesmezsen, o seni keser. İnsan zamanın şahidi olmak zorundadır, aksi halde zaman onun ziyanına şahitlik eder."

İmam Şafii

Günün sonunda insanın hesabı dünyayla değil, kendisiyle olacaktır. Kimse yıllar sonra dönüp hayatına baktığında kaç alkış aldığını, kaç kişiyi etkilediğini, ne kadar güç sahibi olduğunu, ne kadar kazandığını hatırlamayacak, bunların hepsi zamana karışacaktır. Fakat bazı anlar unutulmaz. Bir haksızlığa karşı durduğu an... Bir menfaati elinin tersiyle ittiği an... Yalnız kaldığı hâlde doğru bildiği şeyi savunduğu an... İşte kişiyi insan yapan da o anlardır. Çünkü karakter, kişinin sahip olduklarında değil; kaybetmeyi göze aldıklarında ortaya çıkar. Ve hayat, aslında herkese aynı soruyu sorar: *"Neyin için vazgeçersin?"*

Bazıları makam için vazgeçer. Bazıları korktuğu için vazgeçer. Bazıları yalnız kalmamak için vazgeçer. Bazıları ise her şeyden vazgeçer ama kendisinden vazgeçmez. İşte onlar, sözlerinin arkasında duranlardır.

Onlar bilir ki kırılma noktası, kaybettiği gün değil; ilkelerini sattığı gündür. Bu yüzden mesele, hayattan ne aldığı değildir. Mesele, hayat sıkıştırdığında neyi vermeyi reddettiğidir. Ve bir ömrün sonunda geriye bu sorular kalacaktır: Çoğunluk değişirken sen de değiştin mi? Çoğunluk geri çekilirken sen de geri çekildin mi? Çoğunluk vazgeçerken sen de vazgeçtin mi? Yoksa... "Asla" dediğin yerde dimdik durabildin mi?

Kişinin hayatı, verdiği kararlar ve yaptığı tercihler kadar, o kararların ve tercihlerin arkasında durabilme ihtiyâr ve iradesiyle de anlam kazanır. Zaman, insanın sözlerini sınar. Şartlar değişir, imkânlar farklılaşır, çıkarlar çatışır, korkular ve beklentiler ortaya çıkar. Daha önce kolayca savunulan bir ilke, bugün ağır bir bedel gerektirebilir. İşte o zaman kişinin kendisiyle, vicdanıyla ve değerleriyle kurduğu ilişkinin niteliği ortaya çıkar. “Asla” kelimesi bu bakımdan bir meydan okuma değil, bireyin kendisine ve hakikate karşı üstlendiği sorumluluğun ifadesidir. Ancak bu sorumluluk, bireyin değişmez kanaatlere mahkûm olması anlamına gelmez. Kişi yanlışından dönebilmeli, bilgisini yenilemeli, düşüncelerini sorgulamalı ve gerektiğinde özür dileyebilmelidir. Fakat bu değişim, hakikatten uzaklaşmanın değil, hakikate yaklaşmanın aracı olmalıdır. Çünkü ilkesel duruş, kişinin kendini değil, hakikati merkeze almasıdır.

Hak, adâlet, özgürlük ve meşrûiyet, bireyin toplumsal hayatını düzenleyen değerlerdir. Takvâ, emânet ve şâhitlik ise bu değerlerin bireyin vicdanında ve davranışlarında karşılık bulmasını sağlar. Bu kavramlar birbirinden bağımsız değildir. Hak ve adâletin korunması emânet bilincini; emânet bilinci takvâyı, takvâ ise kişinin kendisini ve çevresini hakikat karşısında sorumlu görmesini gerektirir. Şâhitlik de bu sorumluluğun toplumsal hayata taşınmasıdır. Dolayısıyla bireyin “asla” dediği yerde durabilmesi,

yalnızca kendi sözüne sadakati değil, kendisine tevdi edilen değer ve sorumluluklara sadakati ifade eder.

Bu noktada üç temel soru, kişinin hayatı boyunca kendisine sorması gereken sorular olarak karşımıza çıkar: Haklı olduğumu düşündüğüm bir konuda, çıkarlarım zarar gördüğünde de aynı yerde durabiliyor muyum? Başkalarından talep ettiğim adâleti, kendi aleyhime sonuç doğurduğunda da savunabiliyor muyum? Kimsenin görmediği ve bilmediği zamanlarda da emânet ve şâhitlik sorumluluğumu yerine getirebiliyor muyum?

Bu soruların cevapları, bireyin kendi hayatıyla kurduğu ahlâkî ilişkinin niteliğini belirler. Birey, hayatı boyunca pek çok şeyden vazgeçebilir. Düşüncesini değiştirebilir, yöntemini yenileyebilir, makamından ayrılabilir, imkânlarını kaybedebilir. Ancak bunların hiçbiri hakikate ve adâlete ihanet etmesinin gerekçesi olamaz. Çünkü kişinin asıl imtihanı, neye sahip olduğu değil, sahip olduklarını korumak üzere hangi değerlerden vazgeçtiğidir.

Kişi, her şeyini kaybedebilir ama hakikatin karşısında kendisini kaybetmemelidir. Kişiyi insan yapan, söylediği sözlerin çokluğu değil, asla dediği yerde durabilme ihtiyâr ve irâdesidir. İnsan yalnızca kendisine verdiği sözden değil, hakikat karşısında üstlendiği sorumluluktan da hesaba çekilecektir. İnsan, "Asla" dediği yerde durmalıdır.

KAYNAKÇA

Ali TOKSARI, *"Emânet"*. TDV İslâm Ansiklopedisi. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995.

H. Yunus APAYDIN, *"Şâhit"*. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010.

Hamza AKTAN, *"Emânet"*. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995.

Hayrettin KARAMAN, Mustafa ÇAĞRICI, İbrahim Kâfi DÖNMEZ, Sadrettin GÜMÜŞ. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020.

Hayrettin Karaman, *"Adâlet"*. TDV İslâm Ansiklopedisi. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988.

Muharrem BALCI, *Herkes Kendine Yakışanı Yapar,* https://www.muharrembalci.com/yayinlar/makaleler/2895.pdf

Muharrem BALCI, *İmanın İki Boyutu: İnanmak ve Güvenmek,* https://www.muharrembalci.com/yayinlar/makaleler/3025.pdf

Muharrem BALCI, *Hak-Adâlet-Özgürlük-Meşrûiyet, Kavramsal Analiz*, https://www.muharrembalci.com/yayinlar/tebligler/3.pdf

Muharrem BALCI, *HUKUKUN YAYGINLAŞTIRILMASINA NOTLAR -1-*, Ankara, Adâlet Yayınevi, 2022. S. 31-43.

Muharrem BALCI, *Müslüman Çağını Yaşayandır,* *h*ttps://www.muharrembalci.com/yayinlar/ makaleler/ 2918.pdf

Süleyman ULUDAĞ, *"Takvâ"*. TDV İslâm Ansiklopedisi. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010.